

U 68 – ingenting för skolpolitikerna

U 68:s diskussionspromemoria "Mål för högre utbildning" är snarare ett allmänpolitiskt aktstycke än ett underlag för diskussionen om den högre utbildningens dimensionering och struktur, skriver fil kand Lena Norberg.

I och för sig hade det varit mer logiskt om en så politisk pamflett hade fått en mer renodlat programmatisk utformning — och lagts fram direkt i samband med socialdemokraternas vårkampanj — men som läget är idag får man hoppas att U 68:s promemoria inte enbart analyseras av skolpolitikerna utan utsätts för en allmän ideologisk granskning.

UKAS är bara en administrativ reform — när vi genomfört den, kan vi ta itu med det pedagogiska innehållet. Så har statsrådet Palme försökt lugna såväl dem, som upprest sig mot de förmodade konsekvenserna av UKAS, eller PUKAS som den "tredje versionen" populärt kallas, som dem som reagerat mot att propositionen nu trumfats igenom på nolltid synbarligen för att rädda ansiktet på Palme.

Med tanke på de besynnerliga uttryck vissa studenters diskussionslust tagit sig under det senaste året kan man i och för sig förstå utbildningsministerns iver att få UKAS-reformen ur världen så snart som möjligt. Men den lättnad han eventuellt kan ha erfarit efter den 19 mars, då riksdagen under visst knorrande anammade hans proposition, måste ha varit kortvarig. För nu blossar striden upp kring U 68, den allra senaste universitetsutredningen, som nyligen framlagt ett något dubiöst "diskussionsunderlag", betitlat "Mål för högre utbildning".

Att formulera utbildningsmål har varit något av en modevåg sedan den stora grundskolediskussionens år. Detta är självklart något positivt; i ett samhälle i snabb utveckling är det nödvändigt att tämligen ofta fråga sig vart utbildningspolitiken syftar. Men alla målsättningsformulerare utför en riskabel balansgång där de ömsom löper risken att trampa över i truismer ömsom i diffusa antydningar. U68:s diskussionspromemoria trampar glatt över i båda riktningarna.

Har man en misstänksam läggning, ser man kanske sidstegen som uttryck för en kluven ambition hos utredarna. Dels anser de sig förpliktade att ta upp de "fundamentala" problemen — i långt högre utsträckning än direktiven föreskriver — dels kamouflerar de sina paroller i förmodanden, hypoteser och omskrivningar kanske i åminnelse av all kalabalik, som kan uppstå när utbildningsdebatt övergår i en allmän samhällsdebatt.

Innan man närmare granskar "Mål för högre utbildning" kan det emellertid vara intressant att se vilka direktiv utredarna fick att arbeta efter, när gruppen tillsattes i höstas: att se över "den eftergymnasiala utbildningens dimensionering, struktur, organisation och lokalisering".

Det är därför litet anmärkningsvärt att man omedelbart kastat sig in i ett discussionsarbete där utbildningsmålen för att inte säga själva samhällsutvecklingen ställs under debatt. I inledningen till betänkandet, som närmast är en pamflett, meddelas att denna redan diskuterats i de referensgrupper, som är knutna till utredningen, och att "företrädare för de borgerliga partierna inom den parlamentariskt tillsatta referensgruppen uttryckt tvivel om promemorians ändamålsenlighet".

Orsakerna till tveksamheten redovisas inte — för att vara ett discussionsunderlag visar den lilla broschyren en klar motvilja mot att säga B när den

sagt A — men nog kan man ifrågasätta om U 68 är rätt forum för så pass allmänpolitiska resonemang, som där vädras.

Vem skall formulera målen?

Det finns en tendens i dag för diskussioner om avgörande frågor att svälla ut till allmänt visionära samhällsanalyser. Ofta förutsätter man då, ibland helt felaktigt, att det existerar gemensamma värderingar — som att privatbilism bör avskaffas eller att allt innehav av hyreshus bör kommunaliseras — och resonerar enbart om medlet att uppnå detta mål. Eller också pekar man på t. ex. utbildningspolitikens roll i gestaltningen av vår kommande miljö och låter därför hela samhällsplaneringen sortera under skolfrågorna.

Denna utveckling är i många avseenden beklaglig, men frågan är om inte de politiska partierna måste bära en stor del av ansvaret för de vildvuxna former, som stadsplanerings-, miljö-, kultur- och utbildningsdebatterna ofta fått. Det är svårt för en politiker i dag att vara visionär; såvida han inte kan bygga sina visioner på en dogmatisk teori som den marxistisk-leninistiska. Men visioner av det slag, som mindre tar formen av profetior än av politiska programförklaringar där utvecklingsmomentet räknats in, är en nödvändighet i all långsiktig politisk planering. Eller som U 68:s PM uttrycker det:

Numera har behovet av en aktiv långsiktig planering av samhällets ekonomiska

och fysiska utveckling erkänts. Dagens samhällsproblem är emellertid inte bara dessa frågor om ekonomi och fysisk miljö. Problem som rör sociala relationer mellan människor och mellan grupper av människor är därutöver i hög grad aktuella. Planering rörande sociala relationer och diskussion av de värderingar, som är så intimt förknippade med dem måste få minst lika stark ställning som den ekonomiska och fysiska planeringen. Debatten om dagens stadsplanering ger belägg för det rimliga i ett sådant krav. Värdemönster och därmed sociala relationer tycks också ha en tröghet, som i en tid av mycket snabb teknisk och ekonomisk utveckling kan leda till stora klyftor mellan ett eftersläpande värdemönster och de aktuella fysiska förutsättningarna för människans situation.

Att planera morgondagens samhälle är givetvis en rent politisk uppgift och att lägga upp den delen av utbildningspolitiken, som avser att påskynda samhällsutvecklingen i en viss riktning — att forma morgondagens personligheter — är således också en allmän politisk uppgift. Men trots sin tro på nödvändigheten av att ”planera sociala relationer” tycks U 68 vilja spela med dolda kort. I samma kapitel uttalar man sig klart mot att ”bestämda politiska mål uppställs för samhällets utveckling under ett antal decennier, varefter utbildningens mål fastställs för att direkt tjäna dessa”. I själva verket är det just detta krav, som U 68:s skrift andas mellan varje rad.

Utbildningsmålen och samhällsvisionen

I vad mån är det då rimligt att ut-

bildningsmålen anpassas efter vår samhällsvision? I många avseenden är det just detta som genomsyrat uppläggningsen av grundskolan och de gymnasiala stadierna. Vi behöver en smidig arbetsmarknad med människor, som inte är låsta i strikta yrkeskategorier — därför lägger vi an på kommunikationsfärdigheter och allmänkunskap mer än på yrkesutbildning. Vi tror oss behöva en människa med ett realistiskt och skeptiskt förhållande till propaganda och masspåverkan — därför har vi infört mer samhällskunskap/sociologi och argumentationsanalys i läroplanerna. Vi tror att kontakterna mellan människor inom olika socialgrupper, olika miljöer, olika länder måste förbättras — därför utökas undervisningen i moderna språk, bekämpas aktivt olika typer av fördomar och görs försök att skapa en mer markerad gemensam referensram för alla elever. Allt detta baseras på politiska, inte på pedagogiska värderingar. Varför har vi då tvekat att ta upp de verkligt brännande politiska frågorna och inte inarbetat dem i läroplanerna? I halvkvädna visor föreslår U 68 att skolan bör lära ut att samarbete är socialt överlägset konkurrens, att socialistisk ekonomisk teori är ett likvärdigt alternativ till den blandekonomi vi har i dag och att jämlikhetsbegreppet, ”som många anser helt otillräckligt” med det innehåll det har i dag, kan vidgas till att betyda ”t. ex. ekonomisk, social och kulturell jämlikhet, frånvaro av status- och inflytelseskällnader, likalön, lika reell

tillgång till möjligheter att uppleva alla olika kulturyttringar”.

Hittills har inget politiskt parti gått så långt i sin utbildningspolitik. I första hand beror detta kanske på att socialdemokratin tvekat att renodla eller förenkla sitt program i sådan utsträckning. De ledande inom regeringspartiet har med vänsterns ord varit för ”konservativa” och moderata. Men det som ytterst hindrat oss från att betrakta läroplanerna som tillåtna plattformar för politiska budskap har varit en slags överideologi för undervisningspolitik — i den mån skolan sysslar med attitydbildning och personlighetsutveckling skall det vara för att främja de moment som ingår i våra gemensamma referensramar, t. ex. demokrati, respekt för oliktänkande eller för att skapa en allmänt prövande inställning till information och fenomen i vår omvärld.

Ökande utbildningspolitisering

Har denna samförståndens epok börjat nalkas sitt slut? U 68 kan ses som ett av tecknen på att så är fallet. Den prövande attityd som grundskolans och gymnasiet undervisning skall förmedla till eleverna skulle bl. a. baseras på en analys av en i möjligaste mån objektiv framställning. I tongångar som hämtats från nya vänstern och i synnerhet från dess profet Herbert Marcuse gör nu U 68 gällande att allt tal om objektivitet är blå dunster i ögonen på allmänheten. Även rent faktiska beskrivningar av verkligheten innehåller kraftigt vär-

derande moment genom vokabulär, faktasammanställningen och inte minst underlåtenhet att relatera ett fenomen till det stora antal andra fenomen, som det samverkar med. Framställningssättet är förrädiskt därför att det synbarligen tycks leda fram till att varje sanning är subjektiv och vi därför måste välja den sanning som bäst främjar våra syften. I själva verket har problemet sedan länge uppmärksamats av pedagogerna, som redan i läroplanerna för den lägre utbildningen hävdat att den ”objektiva” undervisningen inte kan uppnås av *en* lärares försök till ofärgad framställning, utan förutsätter att eleverna konfronteras med många olika kanske polemiskt utformade synpunkter. Men det är tyvärr möjligt att den metoden blir mindre framkomlig i framtiden då ett statligt läromedelsmonopol kan bli resultatet av SO-förlaget, TRU och andra statliga läromedelsprojekt med i särklass gynnsamt konkurrensläge.

Tiger partierna?

Visst kan man föra denna form av extremt utvidgad måldiskussion — man kan till och med föra den i så Marcusianska termer som i ”Mål för högre utbildning”. Men att etikettera den som ”utbildningspolitik” och i synnerhet som diskussion om den högre utbildningens ”dimensionering, struktur, organisation och lokalisering” måste kallas falsk ursprungs-beteckning. Snarare hade det varit naturligt om resonemangen tagits upp t. ex. under socialdemokraternas pågåen-

de vårkampanj om jämlikheten, presenterats som ett program i stället för som halvkvädna visor och blivit föremål för en allmänpolitisk måldiskussion. Och en sådan debatt är i dag i hög grad nödvändig. Som läget är i dag är det fara värt att organisationer, partier och andra remissinstanser slentrianmässigt lämnar

över promemorian till sina experter på universitetsfrågor, vilka inte torde ha alltför mycket konkret att uttala sig om i själva sakfrågorna. Därefter är fältet fritt för en ny förvirrad diskussion à la UKAS-SUKAS-MJUKAS-PUKAS, där ämnet sällan specificeras och de politiska instanserna i stort sett tiger.